

- V. *Domnizonis presbyteri de vita et rebus gestis Mathildis comitissæ libri duo.* (Editionem Muratorii sequimur. EDIT. PATROLOG.)
- VI. *Bernaldi Constantiensis presbyteri opusculum de vitanda excommunicatorum communione, etc.* (Apud nos accedunt opuscula Bernaldi jam eodem Gretseri Operum tomo VI edita. lb.)
- VII. *Synodus Moguntina cum Sigefridi archiepiscopi Moguntini aliorumque epistolis.*
- VIII. *Epistola Stephani episcopi Halberstatensis.*
- IX. *Epistola S. Anselmi archiepiscopi Cantuariensis.*
- X. *Hessonis Scholastici commentariolus de rebus gestis inter Callistum papam et Henricum V regem ac imp.* (Damus infra in CALLISTO II, ad an. 1124, lb.)
- XI. *Variæ hactenus ineditæ epistolæ.*

SANCTI GEBHARDI

ARCHIEPISCOPI SALISBURGENSIS

EPISTOLA AD HERMANNUM EPISCOPUM METENSEM

PRO

GREGORIO VII PONTIFICE MAXIMO

Contra ejusdem temporis schismaticos

Nunc primum ex tenebris in lucem prolata.

LECTORI.

Amice lector, si nosse cupis quis quantusque epistolæ hujus auctor fuerit, lege Vitam ejus editam a G. V. D. Henrico Canisio, tom. II antiquæ Lectionis, et tom. VI, ubi res ab eo gestas longe copiosius explicatas invenies. Adi etiam Brunonem a Frehero editum tom. I Scriptorum Germanicorum; ad calcem Commentarii De bello Saxonico, ubi memorat, Gebhardo nostro in conventu quodam utriusque partis episcoporum et principum, partes perorandi demandatas esse. « Nostri, inquit Bruno, rumpentes silentium, ut omnium faceret verbum, Gebhardum petierunt Salzburgensem archiepiscopum. Qui surgens, ut erat vir per omnia prudens, et honestus, et honori quem gerebat non minimum conferens honoris, vultu modesto, voce mediocri, sensum profudit sapientis et pii pectoris.

Quia vero oratio S. Gebhardi ad calamitates illorum temporum melius perspicendas, et ad hujus epistolæ, quam publicamus, clariorem intelligentiam plurimum facit, haud gravabor eam lectoribus hoc loco representare; cum Brunonis De bello Saxonico historia paucis sit nota. Ita ergo S. Gebhardus ad episcopos et principes, qui a schismaticorum partibus stabant.

« Episcopi venerabiles, cæterique. »... *Reliqua habes Patrologiæ tom. CXLVII. col. 489, in BRUNONE.*
 Hec S. Gebhardus anno 1081, cui Bertoldus Constantiensis suo in Chronico ejusmodi monumentum posuit, anno 1088. *Gebhardus venerandæ memoriæ Juvaviensis archiepiscopus, in causa S. Petri præcipuus, qui schismaticos publice dictis et scriptis confutare consuevit de hac luce subtractus xvii Kalend. magnum mærorem Catholicis reliquit.* In Vita tom. VI, antiquæ Lectionis obiisse dicitur xvi Kalend. Julii, in castro suo, quod Werven dicitur.

Porro Hermannus episcopus Metensis, ad quem S. Gebhardus hanc epistolam dedit, hoc elogio ab eodem Bertoldo colonestatur, anno 1090: *Hermannus piæ memoriæ Metensis episcopus, et Bertoldus dux Alemanniæ, filius Rudolphi regis, in fidelitate S. Petri, Maia mense, diem extremum clausere, magnamque mærorem Catholicis, et exultationem schismaticis reliquere.*

Sed jam ipsum S. Gebhardum loquentem audiamus, in quem schismaticus apologista, in apologia pro Henrico IV, quam hæretici nostri non semel excuderunt, acriter dentes stringit; quod tanti viri auctoritate et auspiciis plurimi a schismaticorum castris absterentur et revocarentur. At citius anonymus iste dentes suos fregit; quam S. Gebhardi famam et existimationem infringere potuerit. *Crescet extento Gebhardus ævo, illum aget penna metuente solvi fama superstes.*

EPISTOLA S. GEBHARDI

ARCHIEPISCOPI SALISBURGENSIS

AD HERMANNUM EPISCOPUM METENSEM.

Venerando in Christo Patri et Domino, HERMANNO sanctæ Metensis Ecclesiæ episcopo GEBHARDUS frater et coepiscopus, quidquid potest in Christo melius.

Mandavit jam secundo, charitas tua mihi meisque in persecutione sociis, indicare tuæ paternitatis quid in hac Ecclesiæ dissensione tenendum sentientumque censeamus, ut respondere valeas his qui

contraria sentiunt et loquuntur. Nos autem, moduli nostri non ignari, ad instruendam prudentiam tuam æquaquam prorumpimus, quod non minus ridiculum foret quam si quis solem facibus adjuvare vellet. Huc accedit quod, sicut facultas hoc non ministrat, sic nec voluntas suggerit. Tædiosum namque et supervacaneum videtur, illos præparandis responsionibus operam dare, quos nemo dignatur audire. Rarum infortunii genus est quod patimur, qui et in multis accusamur, et tamen nullum excusandi locum habere possumus. Seniores namque nostri, scilicet contrariæ partis episcopi, eam cum suis sacerdotibus humanitatem in agendis causis exhibere dedignantur quam nec propriis mancipiis quemquam oportet denegare, non utentes in nobis exemplo beati Job dicentis : *Si contempsi subire iudicium* B *cum servo et ancilla mea (Job xxxi).*

Ex quo enim hæc inter nos dissensionum scandala oriri ceperunt, nunquid illos, licet frequenter et devote orando, exorare potuimus quatenus, ad reformandum Ecclesiæ formam, et nos illos audire et audiri ab illis concederent, promittentes, si parti illorum justitiam favere constaret, nos sine dubio sententiam illorum secuturos

Sed fortasse ignorantibus incredibile videtur quod dicimus, tantæ dignitatis et reverentiæ viros afflictis fratribus non solum compassionem non exhibere, sed et justitiam denegare. Ad faciendam verbi nostris fidem, propter legationes quibusdam illorum privatim directas, ipsas personas exprimimus cum quibus in publico colloquio vivis vocibus hæc tractata sunt; scilicet archiepiscopum Coloniensem, episcopos Babinbergensem, Spirensensem, electos (electum) Treverensem, electos (electum) Trajectensem. Istis pene omnibus Saxoniae et Thuringiæ majores, ubi condictum est, obviam venerunt, et, in ea quam prædiximus sententiâ concordantes, ultro se discutiendos obtulerunt, ea condicione ut, si causam suam juxta leges et consuetudines ecclesiasticas defendere non possent, sanioribus illorum consiliis acquiescerent, non confusionem hoc reputantes, si, meliora et viciniora salutis ab illis discerentes, errorem suum relinquerent.

Hæc in auribus omnium qui aderant non contentiose, sed humiliter proponentes nihil profecimus. D Et nunc super hæc omnia, fratres et domini nostri, nihil fraternis calumniis et supplicationibus moti, ea qua ceperunt erga nos induratione perdurant, nobis quidem audientiam denegantes; aliis, quibus valent et quantum valent, sinistra de nobis insinuant; nos seductos et seductores, nos perfidos, nos imamineatum malorum caput et causam esse testantur. Quod sicut incessanter, ita nec efficaciter docent. Adjuvat enim sacerdotalem doctrinam regalis munificentia, quæ uno eodemque incitamenti genere et doctores facundos et auditores dociles reddit et capacca. Tantum persuadendi studium tanta plurimorum credulitas subsecuta est, ut etiam oves nostræ vocem nostram non audiant, sed alie-

nos sequantur. In locis siquidem de quibus nostræ partis pontifices expulsi sunt, doctrinæ sibi locum vindicant, ibique, in Ecclesiis non suis, oves ad se non pertinentes usurpatæ prædicationis pabulo ad hoc usque informaverunt, ut pastores pios non solum despicere, sed etiam persequi dignum arbitrentur.

Ergo si eousque prodit iniquitas nostra ut nullum de aberratione nostra dubietas locum habeat, et magis plectendi simus quam audiendi, oportuit tamen viros qui ejusdem nobiscum sunt nominis et officii convertendis fratribus potius quam perdendis studere, errantibus viam veritatis ostendere, et salutaribus monitis divisa membra ad unitatem lucrari. Hoc bonum esset et acceptum coram Salvatore nostro, ut qui de plenitudine ejus abundantius acceperunt, acceptam præ aliis gratiam in alterutrum administrarent (*I Pet. iv*), sicut scriptum est : *Qui audit, dicat : Veni.* Bonum quidem esset, et fraternitatis amatoribus competens, in tali, ut aiunt, præcipitio positus, etiam nolentes retinere, quanto magis eos qui summo id desiderio expetunt, et rectiora docentibus obedire in promptu habent. Non grave aut inhonestum arbitantes sic ab aliis vinci, ut et ipsi suum errorem vincerent.

Postremo, si tantæ obstinationis essemus ut veritatis sermo in nobis non caperet (*Joan. viii*), ipsi tamen impiis iniquitatem suam annuntiando animas suas liberarent. Nobis autem, quorum calamitatis adeo cupidi sunt, carbones ignis congererent; quia tunc nobis major confusionis cumulus accresceret, quando, agnita veritate, ab eis de ignorantia excusationem non haberemus.

Age nunc, charissime Pater et domine, quandoquidem nos indigni iudicamur quos verbum veritatis erudiat, cum *domus exasperans (Ezech. ii)* simus; tu tamen, cui, pro commorandi vicinitate, colloquendi cum eis facilior aditus patet; quem etiam, tam pro vitæ quam dignitatis honestate, repulsam pati non oportet: tu, inquam, pro nobis verbum fac; tu tibi inter nos mediatoris vicem assume. Audi ab eis quod audiamus; ex te discere quod doceas; inquire quibus ecclesiasticis sanctionibus causam suam probent, nostram verò improbent; quatenus per te illos audiamus, quos per se ipsos audire non contingit, et quod proprii oris officio impetrare non potuimus, per allegantis reverentiam consequamur.

Quod si, tuæ charitati acquiescentes, hanc a te vicissitudinem exigunt ut, sicut suam nobis, ita nostram illis sententiam insinues, dic quod nosti, dic quod nihil novum; nihil inusitatum cudimus, nihil a nobis quasi ex nobis, sed quod audivimus et vidimus, quod patres nostri narra verunt nobis (*Psal. lxxvii*), nihil de nobis præsumentes, sed potius contenti stare et tenere traditiones quas didicimus (*II Thess. ii*), nihil per contentionem, nihil per argumentationum versutiam, quæ inimica est fidei. Quod nec propo-

siti nostri est, nec ætatis; quin potius ea quæ A hujusmodi sunt ætati decentius lascivæ relinquitur, his quidem qui ad hoc exercitatos sensus habent, non, juxta Apostolum, *ad discretionem boni et mali* (*Hebr. v*), sed ut ingenii sui subtilitate et linguæ volubilitate id quod justum est, quasi recte pervertant. Nostri autem nec officii est, nec studii esse debet, ut dicamus bonum malum, et malum, bonum; sed ut Domini nostri æmulatores, quantum ipse concesserit, studeamus reprobare malum, et eligere bonum (*Isa. vii*)

Hac itaque puritate contenti, eo, quod in præsentibus versatur negotio, hoc solum tenemus quod Ecclesia catholica semper tenuit, quod ab initio cœptæ Christianitatis usque ad monstruosa hæc tempora, stabile et inconvulsum perstitit, scilicet quod excommunicatis non est communicandum. Hæc namque dissensionum causa est et seditionum, quod illi ab excommunicatis non abstinere, et non abstinendum docent. Nos vero et abstinemus, et abstinendum persuademus, præcipue ab illis qui a præcipua et prima sede excommunicantur. Quæ diversitas contraria docentium sacerdotum vere facta est ruina populi, vere multorum radix malorum. Ex qua tot male fecundi rami pullulantes in universa Ecclesia varios fructus protulerunt, et quotidie proferunt. Quorum fructuum amaritudo amarissima non tam ramis quam radici ascribenda est. Quidquid enim studia partium dehirant, quidquid in hac rerum turbulencia a subditis perverse agitur, juste in capita perversa docentium [*videtur deesse vocula* recidit, relabitur, vel similis]. Vere nunc impletur quod scriptum est: *Egressa est iniquitas a senioribus judicibus, qui videbantur regere populum* (*Dan. xiii*). Hi namque qui veritatis præcones dicuntur, quibus credita sunt eloquia Dei ad evangelizandum populo Dei, si id ipsum dicerent omnes, et non essent schismata in eis; si more speculatorum providerent quatenus contentio inter eos aut non oriretur, aut orta, collatis ex more fraternitatis tractatibus, sedaretur; dubium non est quin illorum in assertionem veri unitatem unitas etiam populi sequeretur, et adhuc in suo statu permanens antiquam pacem obtineret Ecclesia, quæ nunc, inimicorum suorum pedibus exposita, inaudita contritione conteritur, et incomparabili tam corporum quam animarum strage cruentatur. Cujus sanguis non incongrue de manibus illorum requiritur qui, eam in sui procuratione suscipientes, contra eam dogmatizando transgredi fecerunt populum Dei.

Nos igitur et qui nostræ partis sunt, quibus etiam Ecclesiæ disciplina commissa est, ipsi Ecclesiæ in hoc satisfacimus, quia nihil docuimus vel docemus præter id quod didicimus. Si inquirimus unde, a quibus didicerimus, certe multos et nequaquam obscuro nominis doctrinæ nostræ astipulatores habemus. Apostoli nos docuerunt, apostolorum successores, apostolicæ sedis pontifices; præter illos,

imo secundum illos, aliorum Patrum copiosa multitudo, qui notæ sanctitatis et auctoritatis sunt, quorum doctrina fulget Ecclesia, et qui cum Domino regnant in cœlis, et in terris miraculis cœriscant; quorum sanctionibus non ignorantia vel negligentia, sed studio reluctari, quid aliud est quam spiritum, qui per eos locutus est, blasphemare? Istis sine dubio, et non nobis adversantur quicumque ab excommunicatis ante canonicam examinationem non abstinere, et non abstinendum docent. Talia enim prædictos Patres concorditer et assidua prohibitione vetasse non solum hi sciunt qui ex scriptis illorum acceperunt, verum etiam rudes et illitterati, qui, etsi legem ignorent, tamen ea quæ legis sunt (*Rom. ii*) ex inveterata et nunquam mutata consuetudine didicerunt. Hæc itaque, quæ legislatorum talium unanimiter statuta, usu antiquissimo huc usque stabilita sunt, quandoquidem apertis oppositisque impulsionibus quassari nequeunt, quasi ex latere machinationes parantur ad decipiendas illorum opiniones [*forte, animas*] qui minoris intelligentiæ æstimantur.

Et quia apud tales etiam non leviter agitur, ut in adeo triti lateque patentis itineris ductu exorbitent, juxta iter scandalum ponitur (*Psal. cxxxix*), dum quædam vitia veritati ad subversionem veritatis illis proponuntur. Audivimus enim quosdam contrariæ partis clericos, de sua scientia gloriantes, id studii habere ut de sacris undique codicibus illas sententias colligant quas sancti Patres ad cohibendam illorum sacerdotum intemperantiam condiderunt, qui in proferendis sententiis præcipites sunt indiscrete ligando vel solvendo. Vere in his, ut in omnibus, laudabiles atque amplectendæ illorum sententiæ, qui omnium sic curam gerebant, ut et prælatos a præcipitatione compescerent, et subjectorum innocentiam defensionem necessariam præviderent.

Verum illi qui, ad hoc quod persuadendum susceperunt, ista introducunt, bono, at non bene utuntur. Nam quod sancti doctores ad communem profectum tam eorum qui præsumunt quam qui subjacent constituerunt, hoc isti procul dubio ad contemptum episcopalis ministerii, et ad suscitandam inter pastores et oves discordiam assumunt. Quod in hoc profecto patet, quia illas solummodo sententias quas suæ persuasioni commodas existimant auditoribus suis inculcant, aliis prorsus silentio oppressis, quas nihilominus Patres catholici de eadem re statuerunt, quæque ad hanc litem dirimendam ita necessariæ sunt ut nullo modo sine illis juste diffiniri valeat. Quæ vero illæ sint, nequaquam a nobis docendi sunt. Ipsi enim melius nobis sciunt multos Ecclesiæ doctores multimodis [*multis modis*] et verbis hoc instituisse, ut, si quando de sententia excommunicationis contradictio oboriretur, canonicis discussionibus utriusque partis diligens examinatio fieret, et sic excommu-

nicatoris sententia aut probaretur aut emenda- A retur.

Hæc et his similia prædicti fratres, quasi inco- gnita nec aliquid ad rem pertinentia, dissimulantes, ad hos suos sequaces instruant ut, temere et absque omni probatione legitima prolatam in se sententiam contemntes, jugum disciplinæ penitus exentiant. Cumque ignorent minime hoc etiam antiquitus scitum esse, quod pastoris sententia, sive justa sive injusta, timenda tamen sit; illi homines sub anathemate positos securos, et de timenda illa a nostra diversione [nobis diversa]: nihil sollicitos reddunt: illa Scripturarum testimonia frequenter replicando, in quibus hoc astruitur, quod qui innocentem maledicit, sibi plus nocet quam cui nocere appetit, aliaque in hunc modum. A quibus sanctorum verbis nequaquam nos dissentimus, quin potius cum amore et reverentia recipimus, studentes, quantum divina largiente gratia possumus de illa pastoralis officii abusione et nobis cavere, et aliis ut caveant persuadere. Illis autem qui hæc ad suæ partis adjumentum plus æquo intorquent, cum tali moderamine assensum præbemus, ut nequaquam ultra terminos constitutos illorum vestigia prosequamur: non adjicientes ut hoc ex illorum documentis subintelligamus, quod jam suos auditores subaudire fecerunt; hoc scilicet ut, si quis excommunicatus injuste se excommunicatum nudis tantum verbis assertit, excommunicatoris sententia protinus irrita judicetur. Si stabit hæc consequentia, jam a nullo excommunicato abstinet; quia nullus eorum se juste judicatam esse fatetur: sed non est æqua partitio ut subjecti ita audiantur quatenus prelati inauditi præjudicium patiantur, sicut dicitur: *Non esse justum mediatorem, qui suam partem audit, ut nihil alteri reservet.*

Quod si hæc noviter emergens doctrina in Ecclesia fructificare cœperit, antiqui Patres in vanum laboraverunt (*Psal. cxxvi*), qui id modis omnibus satagebant, id conati sunt, quatenus in uno Christi corpore, quod est Ecclesia, nec ab excellentioribus membris minora gravarentur, nec inferiora superioribus resultarent. Multæ illorum constitutiones, causæ quæ inter nos ventilatur congruentes, hoc novo dogmate frustrantur et in irritum cadunt. Quorum synodicas et decretales sententias si hic inserimus, fortasse fastidium legentibus ingerent, eo quod trita sunt et tam usu quam auctoritate notissimæ. Quandoquidem autem illi qui contraria agunt tam serenæ luci caliginem inferre conantur, necessarium ducimus, contra ingruentes novitatis hujus obscuritates, antiquam et notam Ecclesiæ lucernam super candelabrum ponere (*Luc. xi*), ut quod illi tanto conatu oblivioni tradere conantur, nos ad memoriam revocemus, satis æstimantes ad defensionem nostram nota replicare quam ut nova introduxisse videamur.

antiqui Patres in Nicæa congregati, cum juxta institutionem apostolorum, et eorum apostolicorum

qui ante synodum Nicænam fuerunt, decernerent de his qui communione privantur, seu ex clero seu ex laico ordine, ab episcopis, ut hi qui abjiciunt et qui abjiciuntur [videtur deesse vocula innotescerent, vel similis], ita subjunkerunt: *Requiratur autem ne pusillanimitate, aut contentione, vel alio quolibet episcopi vitio videatur a congregatione seclusus* (*Nicæn. concil. cap. 5*). Qualiter autem quibusve modis inquirendum sit, nihilominus addiderunt his verbis: *Ut ergo decentius inquiretur, bene placuit annis singulis per unamquamque provinciam bis in anno concilia celebrare* (*Nic. conc., loc. cit.*); et cætera quæ sequuntur.

Igitur qui ad decentem rei hujus inquisitionem concilia celebranda esse decreverant, nequaquam, ut nunc moris est, arbitrati sunt ad probandam eorum qui abjecti sunt innocentiam hoc posse sufficere, si passim vageque in suos excommunicatores absentes convitia et obtrectationes erucient. Ergo qui contra sacros canones Nicænos, nulla conducta synodo, nulla præcedente inquisitione, canonica communione privatos in communionem recipiunt, audiant si ejusdem concilii statuta tam leviter violanda sint et contemnenda; audiant quid sanctus Gregorius de auctoritate quatuor conciliorum principalium, quorum istud præcipuum est, sentiat. Siquidem in epistola Alexandrino, Antiocheno, Hierosolymitano patriarchis directa, sic ait (*lib. 1, epist. 24*): *Sicut sancti Evangelii quatuor libros, sic quatuor concilia suscipere et venerari fateor, quia in his, velut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgit, et cujuslibet vitæ atque actionis norma consistit. Quisquis eorum soliditatem non tenet, etiam si lapis esse videatur, tamen extra ædificium jacet.*

Item, post pauca, de hisdem conciliis: *Quia, dum universali sunt consensu constituta, se et non illa destruit quisquis præsumit aut solvere quos ligant, aut ligare quos solvunt. Quisquis ergo aliud sapit, anathema sit.*

Audiant etiam qui tanto admissi sancti ac magni concilii Nicæni statuta annullare satagunt, specialem de illo beati Leonis sententiam (*epist. 53*): *Leo episcopus Anatholio episcopo. Non trecentis, inquit, decem atque octo episcopis, quantumlibet copiosior sit numerus sacerdotum, vel comparare se audeat vel præferre; cum tanto divinitus privilegio Nicæna synodus sit consecrata, ut sive per pauciores sive per plures ecclesiastica judicia celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum quidquid ab illorum fuerit constitutione diversum.*

Item de eadem re: *Sancti et venerabiles Patres in urbe Nicæna, sacrilego Ario cum sua impietate damnato, mansuras usque in finem mundi leges ecclesiasticorum canonum considerant, et apud nos, in toto orbe terrarum, in suis constitutionibus vivunt, et si quid usquam aliter quam illi statuerunt præsumitur, sine cunctatione cassatur: Ecce nos sumus, in quos fines sæculorum devenerunt* (*I Cor. x*), in quo-

rum temporibus illæ penitus leges destruntur, quas A sancti doctores usque in finem mundi mansuras prædixerunt.

Quandoquidem igitur synodo cujus hic testimonia inserta sunt, omnes synodi quæ authenticæ sunt, quasque Ecclesia recipit, principatum concedunt, singulas aliarum sententias annectere non tam necessarium est quam prolixum. Unum tamen e pluribus de Sardicensi concilio excerptum, non abs re ducimus. In hujus namque concilii præfatione, cum de diversis diversorum conciliorum regulis tractaretur, ita tandem subjunctum est: *Sed in his omnibus illa sequi debemus quæcunque a Nicæno concilio et a sancta atque apostolica Romana [Ecclesia] non discrepare videmus.*

Quod autem in ejusdem concilii capitulo 17 B invenitur, illos velimus attendere qui tam facile etiam quorumlibet episcoporum, nedum Romani pontificis sententiam sine legali examinatione rescindunt; quasi discussione non indigeat quidquid illorum verbis sive justum sive injustum asseritur. Continetur autem sic in præfinito capitulo: *Si episcopus quis forte iracundus, quod esse non debet, cito et aspere commoveatur adversus presbyterum sive diaconum suum, et exterminare eum de Ecclesia voluerit, providendum est ne innocens damnetur, aut perdat communionem. Et, paucis intermissis, sic demum concluditur: Tamen, priusquam omnia diligenter et fideliter examinentur, eum qui fuerat a communione separatus, ante cognoscendam nullus debet præsumere ut eum communioni societ.*

Ecce in hoc loco specialiter de illo excommunicationis genere agitur, quod, iracundia grassante, committitur, quod proprio et aspero motu acceleratur; et tamen summopere cavetur ne vel sic excommunicatum ante diligentem examinationem aliquis recipiat.

Hæc et his similia in conciliis et in Romanorum præsulum decretis quasi usque ad fastidium inculcantur. Nec hoc quidem intermittitur, qualis utroque vindicta sequatur: istos, si excommunicatis scienter et autem utriusque partis justam examinationem communicant, latebrasque defensionum, quominus ad satisfactionem perducantur, præterdant; excommunicatos autem, si ante audientiam communicare præsumperint, si causæ suæ adesse neglexerint, si infra constitutum terminum coram suis excommunicatoribus causam suam non peregerint, si interdictum sibi ministerium usurpaverint; quæ quia nulli incognita suat, latius hic enumerare nec necessitas exigit, nec brevitatis epistolaris admittit.

Sed quia adversus ista excusatio locum non habet, fortasse ex ipsis quiddam nobis objicitur, quod in prædicto capitulo statutum est; quod nos quidem, sicut alia quædam, compendii causa reticui-

(433) Videtur locus corruptus et leg. *Sicut debuit fieri, facta non fuisset.*

mus, illud videlicet ubi dicitur: *Quia oportet ei qui abjectus est non negare audientiam roganti; et ille episcopus qui eum juste vel injuste abjecit, patienter accipiat ut negotium discutatur.* Hinc, ut putamus, ad excusandas excusationes (Psal. cxl.), occasione sumunt, quasi propter hoc, examinatio, sicut debuit, fieri non debuisset (453), quod excommunicator ad probandam vel improbandam sententiam eis patientiam non exhibuerit.

Ad quod refutandum non Scripturarum testimonia, non canonum auctoritas, sed ipse rerum gestarum ordo respondeat. Notum enim omnibus circumquaque est, anathema illud de quo agitur in synodo Romana quæ (1080) prima Quadragesimæ hebdomade ex more celebrata est prolatum fuisse. Quod cum in partes Teutonicas insonnisset, in proximo Pascha, episcopi qui in civitate Babingpurga festum illud celebrarunt, in die sancto, intermissarum solemnium multa et inhonesta in dominum papam (Gregor. VII) vitia jaculantes, omnibus qui congregati sunt denunciaverunt ex tunc in reliquum nequaquam pro apostolico habendum esse; ibique incipientes, pertransierunt per universum regnum eadem prædicando, adjunctis sibi et aliis ejusdem verbi ministris. Quod si talia se ea necessitate aggressos esse obtendunt quod audientia eis denegata fuisset, judicent omnes qui sanum sapiunt si in tali temporis intervallo hæc ullo modo fieri potuerit quatenus, post agnitionem probatam in se sententiæ, sedem apostolicam pro discutienda causa interpellassent, eaque hoc denegante in prædicto loco et tempore hanc seditionem commovissent. Liqueat profecto quod, etsi voluntas hoc illis suggereret, sicut nec fecit, tamen temporis angustia non pateretur. Unde totum illud pariter comprobatur, quod nec discussio facta est, nec ut fieret questum est vel denegatum. Constat ergo temeritatis potius impulsu quam necessitatis id actum esse ut excommunicati ante probationem legitimam in communionem reciperentur. Quod quemadmodum præfatis conciliis et decretis invenitur adversum, ita etiam non nostro, sed virorum apostolicorum Gregorii atque Leonis [judicio] omni auctoritate vacuum et sine cunctatione cassandum. Et quia non minus ecclesiasticis consuetudinibus quam legibus refragatur, prædictis duobus testibus, tertium, beatum Augustinum conjungendo, triplicem funiculum faciamus. Qui, ad Casulanum presbyterum scribens, inter alia sic ait: *Sicut prævaricatores legum divinarum, ita et contemptores consuetudinum ecclesiasticarum coercendi sunt.* Item ad Januarium. *Omnia talia, quæ nec sanctarum Scripturarum auctoritatibus continentur, nec episcoporum conciliis statutis reperiuntur, nec consuetudine universalis Ecclesie roborata sunt, resecanda existimo.*

Verum de militibus Dominicis interim tacendo, ad ipsius Domini illorum verba veniamus, dicentis

in Evangelio : *Non est discipulus super magistrum* (Matth. x). Vere evangelicam et apostolicam doctrinam ante tempus judicaverint qui tam inordinate non solum sententiam summi pontificis, sed et ipsam condemnantes judicaverunt, sententia indiscussa, auctorem sententiæ, inauditum, inconvictum nec confessum, sed neque conventum vel commonitum! sententiam quidem, quæ tali tempore a synodo Romana promulgata est, quando nulla de præsidente contradictio fuit; ipsam præsentem, cui junc temporis non solum ea quæ in istis partibus est Ecclesia, sed illa quæ in toto orbe diffusa est debitam subjectionem exhibuit; illum, inquam, sue et non synodali judicio refutaverunt, et alium, qui paulo ante a sede apostolica damnatus est, eidem sedi quæ illum damnaverat, pontificem designaverunt, Romanam Ecclesiam nec conscia nec consentiente. Quid igitur canonum testimoniis ad improbanda hæc judicia indigemus, quæ nec similitudinem senatorum judiciorum tenent, sed quasi prima fronte plena blasphemiarum apparent? Nam, ut verum fateamur, nihil in sanctorum Patrum scriptis contra hujusmodi præsumptiones specialiter edictum nos invenisse meminimus, quia insaniarum non erat lex ponenda. Ex abundantia autem ab antiquis doctoribus statutum est contra illas imperitorum episcoporum infestationes, quæ, etsi ab adversantium insidiis procedant, nonnullam tamen æquitas imaginem præterdunt, scilicet induciis, evocationibus, discussionibus, aliisque juxta tenorem judiciorum. Ad istorum cautionem distinguendam si auctoritas a nobis requiritur, non Scripturarum excerpta sed volumina opponimus, sicut est liber decretorum pontificalium, qui pene totus in talium discussione cuditur. Sed ne nihil horum ad præsens induxisse videamur, illud saltem beati Gregorii inseramus, quod ad Joannem Defensorem euntem in Hispanias scribit de Stephano episcopo, qui injuste esse se depositum conquestus est. *Primum, inquit, diligenter querendum est si judicium ordinabiliter est habitum, si alii accusatores, alii testes fuerunt; deinde causarum qualitas, si, accusato præsentem, sub jurejurando contra eum testimonium dictum est, si respondendi locum habuit, si examinatio personarum accusantium ac testificantium regulariter facta est; quod si forte hæc solemniter acta non sunt, in Ecclesia sua omnibus modis revocetur. Hi vero qui eum contra Dei timorem et statuta canonum condemnaverunt, ad agendam penitentiam mittendi sunt sex mensibus, ita sane ut, si alicui eorum mortis contingerit imminere discrimen, viatici benedictio non negetur.*

Videant ergo prædictorum judiciorum mediatores, si in Romani præstulis refutatione vel unum de illis sancti viri præceptis observaverint, quæ ille in unius cujuslibet episcopi discussione observanda esse decrevit.

Hæc accedit quod multis sanctorum statutis dif-

initum est ut nullus episcopus, nisi in legitima synodo et suo tempore, apostolica auctoritate convocata, judicari aut damnari possit; et quod sine primæ sedis auctoritate concilia rata esse non possint. Hæc qui querit, invenire poterit in scriptis apostolicorum Julii, Damasi, Marcelli, Gelasii aliorumque, beato Isidoro idipsum attestante.

Mirandum igitur est viros prudentes adeo nota oblivioni tradidisse, qui, nulla existente synodo, illum episcopum judicantes reprobaverunt sine cujus auctoritate nec episcopum aliquem damnare, nec generale concilium licet congregare. Ecce novus ordo judiciarius, ecce matura Domini sacerdotum judicia! Isti judices si eo quo judicaverunt judicarentur [judicio], ita ut a subditis suis eandem prædammationis vicem reciperent quam prælo suo impenderunt; nequaquam hoc ecclesiasticum iudicium, sed vere furorem tyrannicum nominarent. Nec id mirum; nam, ut de episcopis taceamus, certe nulli hominum, cujuscunque professionis vel conditionis sit, tale iudicium jure competit, quale in ultima processit qui a nullo homine judicandus est. Sicut ille, apostolicæ doctrinæ adhuc nescius, canonum ignarus, Nicodemus dixit: *Nunquid lex nostra judicat quemquam, nisi audierit ab ipso prius et cognoverit quid faciat?* (Joan. vii.)

De isto autem (Guiberto) quid dicamus, qui, ad supplendum hujus depositi locum, tam provide diligentium dispositione erectus est? Vere de illo hoc dicimus verisque testibus approbamus, quod, etsi jam pro suis erratibus nec damnatus esset nec damnandus, sed et sedem illam vacantem invenisset, cui nunc superstiti pontifice adulterinus invasor deputatus est, tamen, teste beato Leone, nulla ratio sineret ut inter episcopos haberetur, quem nec clerus elegit nec populus expetivit. Cumque ejusdem Leonis atque Coelestini sententiis diffinitum sit ut nullis invidis episcopus detur, quanto minus illi Ecclesie molesti episcopus aliunde superponendus erat, quæ sui incolumitate pontificis et concordia potita est.

Ergo quia cum hujusmodi portionem ponere non acquievimus, maledicimus et persecutionem patimur (Joan. iii), et velut tantæ discordiæ auctores traditi sumus nos et nostra in direptionem omnibus qui in circuitu nostro sunt. Vere, ut aiunt, ab illis qui hæc faciunt, discordamus, sed non amore discordiæ, imo timore perpetuæ damnationis, certi quod anathema nobis esset sine fine, si in talibus nos contingeret vitam finire.

Ecce ut jussisti, o dilectissime præsul, quid in hac re mediocritati nostræ videatur, charitati tuæ expositum est. Si autem a prudentioribus potiora audierimus, obaudire parati sumus, ea tamen inter nos et eos qui a nobis diversa sentiunt vicissitudine servata, ut non per ambages vel extrinsecus detortas verisimilitudines res agatur. Nec bonæ quidem æstimationis est, ibi exquisitis circumquaque argumentis inniti, ubi de ipsa re tot speciales atque

diffinitivæ sententiæ, quæ nulla possunt ratione convelli, a sanctis Patribus promulgatæ sunt, ita ut nullum dubietatis scrupulum reliquerint. Ecce, omni tergiversatione remota, causæ a nobis expositæ sunt de hoc quod excommunicatis, quibus illi communicant, non communicamus; quod apostolicæ sedis pontifici, et beati Petri vicario abrenuntiare non præsumimus; quod, eodem vivente et cum Romana Ecclesia concorditer agente, alium ad eandem sedem eligere aut eligentibus consentire non acquiescimus. Ergo si illi qui contraria gerunt, verioribus et præpollentioribus documentis ea licere approbant quæ nos illicita esse demonstravimus, æquum est ut rectiora docentibus et audiam et assensum accommodemus.

Sed his quæ ad rem pertinent omissis, vitia [convicia] et vituperationes, ut dicitur, in Dominum apostolicum dicitant; quid hoc nostra interest? Si de vita illius agitur, nos non pro vitæ suæ consideratione illi obedimus, sed pro ministerio colatæ in illum dignitatis. Nam meritorum suorum qualitas sacerdotali officio non præjudicat. Quapropter quantumlibet docte, quantumlibet artificiose in reprehensiones illius invehantur, tamen convicia pro accusatione recipienda non sunt. Ipsi enim, ut sapientes, norunt probe hunc vere confusum et præposterum ordinem esse, si illum, quem sine accusatione vel discussione præsumaverunt, nunc tandem post factum iudicium accusent et discutiant.

Sed et in hoc, ut audimus, studium exhibent, quatenus ex multis Scripturarum collectionibus suis sequacibus ostendant quanti sit reatus perjurium incurrere, et nomen Domini in vanum assumere (*Exod. xx*). Et de episcopis, sicut paulo ante prædiximus quia insontes damnando sibi plus nocent quam quibus nocere cupiunt, quæ quidem sunt rationem veritatis habentia, si quando sua vel loco vel tempore proferuntur, quiddam enim aliud quam quod sonant, suggerere putantur, ad percutiendam simpliciorum fratrum infirmam conscientiam, quatenus eis sub specie pietatis laqueum injiciant, et quasi vera dicendo fallant; diligentius autem intuëntibus, ad nostræ controversiam causæ nihil pertinere videntur. Quomodo enim ad litem inter nos agitatam hoc pertineat, in quo prorsus nihil discordamus, sed ex utraque parte unum idemque fatemur? Nam quis sanæ mentis perjurium grave peccatum esse dubitet? Similiter, quod de illa præcipiti sententiarum prolotione dicunt, dicimus, sed ad quod dicendo tendunt, non prosequimur. Verba illorum aliud sonant, aliud sapiunt. Quod contra inordinatas episcoporum promulgationes ab antiquis Patribus generaliter disputatur, ita laudamus ut nullatenus, sicut molim [modo] nolunt, speciatim alicujus episcopi sententiam temere et absque probatione refutemus. Item de perjurio id ipsum quod et illi, imo quod omnes dicunt, dicimus; quia ingens animæ pericu-

lum est et modis omnibus cavendum. Illa autem divinæ legis præcepta quibus innituntur, licet omni veneratione dignissima sint, non tamen ut illi intelligi volunt intelligimus: videlicet ut quidquid quisque juret, indifferenter et sine retractatione servandum sit; quin potius hoc, quod scriptum est: *Non polluas nomen Dei tui in vanum (Levit. xviii)*; *Non perjurabis in meo nomine (Levit. xix)*, cautione [caute] omnibus observandum esse credimus, ut aut nihil jurent quæ juranda non sunt, et quæ jurata servari nec debent nec possunt, vel servata in aliud majus aut æque magnum periculum inducant. Si qui doctores subditos suos aut omnino non jurare, aut aliis juramentis, si qua necessitate fiunt, diligentiam adhibere non docent, sed, quolibet modo fiant vel facta sint, exsolvenda prædicant; talis doctrina, nullo unquam tempore sana exstitit; minime autem in isto, in quo pene omne quod loquitur populus, conjuratio est,

Quorsum autem hæc prædicamenta tendant, omissis ambagibus, quasi ad vivum tangendo edisseramus. Hoc sine dubio suis machinationibus moliantur, ad hoc sequaces suos perducere satagunt, quatenus quod summum nefas est fas esse putent, ita quidem ut qui propriis gravantur, alienis communicare non timeant peccatis, communicando excommunicatis, ut, nulla suadente ratione, sed pro libita sæcularis potentia, illius potestatis a se jugum projiciant in qua Dominus et Salvator noster totius Ecclesiæ posuit principatum, ut in sedem adeo specialiter constitutam violenter irruentibus consensum et auxilium præbeant.

Ad persuadendas autem tales blasphemias quia convenientia testimonia non inveniunt, ratione et auctoritate deficientes, ad juramenta confugium faciunt, quasi, jurationum suarum necessitate, necessario illa perpetranda sint quæ propheticis, evangelicis et apostolicis institutis aperta fronte refrangantur. Propheticis quidem, sicut in Deuteronomio legislatorem et prophetam dixisse novimus: *Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio qui eo tempore ministrat Deo tuo, ex decreto judicis morietur homo ille, et auferes malum de Israel (Deut. xvii)*; evangelica autem tuba intonat: *Non est discipulus super magistrum (Matth. x)*; apostolorum autem et apostolicorum (454), et quantæ in illos animadversiones procedant, qui contra sedem beati Petri ejusque successores se erigant, per singula evolvere, supersedimus; quia tritum et prolixum est. Illud tamen sancti Gregorii quarti (455), quo expresse sacerdotes sedi apostolicæ adversantes denotantur, non reticendum putamus: *Sit, inquit, ruinæ suæ dolore prostratus, quicumque apostolicis voluerit contraire decretis, nec locum deinceps inter sacerdotes habeat; sed extorris a sancto fiat ministerio.*

Et post pauca: *Quia majoris excommunicationis*

(454) Videtur hic aliquid deesse.

(455) Greg. IV in epist. ad univers. episc., tom. III Concil. fol. 539.

dejectione est exigendus cui sanctæ Ecclesiæ commissa fuerit disciplina, qui non solum præfatæ sanctæ Ecclesiæ jussionibus parere debuit, sed etiam aliis ne præterirent insinuare. Communiter autem omnibus timendum est quod ipse primus apostolorum de primo suo successore loquitur : Si quis, ait, nunc contristaverit Christum, qui ei cathedram credit, non recipiet; et ideo nec ipse recipietur in regnum cælorum. Dicant ergo qui verba legis ad destruendam legem assumunt, si propter aliqua juramenta in illas prævaricationes recidendum sit quæ in Veteri Testamento morte mulctantur, in Novo autem, sicut Discipulus veritatis docet, a Christo et a regno cælorum separant. Quicumque in istis se transgressuros jurejurando sponderunt, nunc sero de juramenti cautela provident. Certissime enim constat quia ipsa hora qua jurabant quod non jurandum esse ignorabant, polluerant nomen Dei sui, et assumpserunt nomen Dei sui in vanum (Exod. xx).

Igitur cum apostolis a Domino dictum sit : Nolite omnino jurare (Matth. v), nonne contra Dominum fuit ut episcopi, apostolorum vicem tenentes, illum episcopum qui principis apostolorum vicem tenet, abjurarent et proscriberent? Audire ergo velimus e duobus contrariis, quorum alterutrum infirmari necesse sit, utrum tamen Ecclesiæ magis eligendum sit : an quod prophetæ, quod apostoli, quod ipse denique prophetarum et apostolorum magister instituit; seu quod contra hæc omnia moderni pontifices, imo ex pontificibus palatini conjuratores effecti, noviter conflaverunt? Sed, ut de sublimioribus Ecclesiæ documentis taceamus, utrum major reverentia debetur illis 318 qui in urbe Nicæa in nomine Domini congregati sunt, an istis qui (456) præterito anno Brixinæ convenerunt adversus Dominum et adversus christum ejus? (Psal. II.) Nam quod illi Spiritu sancto, ut credendum est, dictante in sancta illa et nominatissima synodo condiderunt, hoc ipsi absque synodali conventu in curiæ tribunalibus abjuraverunt. Siquidem Nicæni canones communionem privatos nullatenus absque legitima examinatione recipiendos docent; isti autem a sancta et apostolica sede excommunicatos non solum sine discussione receperunt, verum et, ad ignominiam et confusionem totius ecclesiasticæ regionis, ex ipsis anathematizatis apostolicum sibi elegerunt, vel, ut verius fateamur, apostolicum illum nominantes apostatæ angelo configuraverunt; quem etiam eidem sedi, a qua damnatus est, esse imposituros jurejurando polliciti sunt; et nunc quidem, ut quod inique promiserunt, crudeliter adimpleant, in ore gladii, in sanguinis effusione non modica, in sacrilega bonorum beati Petri vastatione grassantur.

Sed nec regni profligationibus, nec ecclesiarum destructionibus parcitur, dum illorum conjuratio effecta non careat. Illi vero quorum ad hæc perpe-

tranda flagitia cruento ministerio utuntur, homines quidem litterarum expertes, ideoque ad seductionem suam creduli, ita novis illis de cavendo perjurio dogmatibus infecti sunt, ut levius atque venialius putent quorumlibet scelerum mensuram implere, quam stultæ ac prævaricatoriæ promissionis suæ vota infringere; non attendentes quod et illa juramenta quæ ex more fiunt et legitima dicuntur, interdum, propter varios rerum intercedentium eventus, gravius reatus timore rescinduntur; sicut sæpe milites a suis sæpe famulis, sive satellitum sibi professis, juramenta more usitato exigunt et accipiunt. Qui si versa vice promissores fidei ad exercendam atrocitatem invitantur, vel ad tractandam principis aut virorum ecclesiasticorum necem, seu ad infringendas ac spoliandas ecclesias, seu ad raptum sacratarum Deo virginum; nunquid non jam stultam esset eos qui invitantur ad utrorumque perniciem expetitam opem ferre, et, sub nomine fidelitatis, perfidiæ et crudelitatis opera implere? Sic etiam episcopis, ducibus, aliisque in sublimitate positis ab Ecclesia vel fisci hominibus sacramenta exhiberi solent. Qui si juxta legum constitutiones, ut aliquando fit, a suis honoribus destituuntur, juratores sui, cum alios sortiuntur dominos, ab anteriorum jurata fide et subjectione se subtrahunt. Isti, quandoquidem non voluntarie, sed compulsi juratoriam promissionem irritam faciunt, quid mirum si ab aliquibus ligandi atque solvendi potestate præditis illius culpæ indulgentiam consequantur, quam ex inopinata necessitate magis quam mala voluntate inciderunt? Sed novi dogmatistæ, longe aliter judicantes, talium absolutionum ministros, subversores atque perjuriorem persuasores nominant, ideoque eos super cathedram Moysi jam non sedere astruunt; quia Moyses dixit : Non perjurabis (Lev. XIX). Quod si hæc litteræ vetustas absque nova spiritus discretionem immutabiliter tenenda est, possunt quidem dicere et ipsum Moysen Moysi cathedra descendisse. Ipse enim qui dixit : Non perjurabis, dixit etiam : Non occides (Exod. xx); et tamen post frequenter intulit : Qui hoc vel illud fecerit, occidatur.

Propter quas sententiarum varietates, neque prædictarum culparum remissores Moysi, nec Moyses ipse sibi contrarius est; sed dispensatoria sacrarum institutionum edicta, ad aliud et aliud relata, utrobique tamen veritati et justitiæ consona sunt, et causarum ordini congrua. Ecce legislator propter hoc legalem sententiam immutat, ut a legis transgressione coerceat. E contrario novi legislatores propter hoc legum transgressores facti sunt, ut conjurationis suæ sententia non immutetur. Sunt autem ex ipsis episcopis qui non se cum aliis juramento obligatos fatentur, et tamen in eadem sententiam votum vovisse non negant; cui illorum facto non aliud quam conspirationis culpam parvi faciunt

(456) Scripta est ergo hæc epistola a S. Gebhardo anno 1081, quia pseudosynodus Brixinensis habita est anno 1080; vide Baron., hoc anno, tom. XI.

novimus (457). Si qui autem conspirationis culpam parvifaciunt, Chalcedonensis concilii statuta relegant (can. 18), ubi, inter juratores et conspiratores nullo discrimine habito, utrique pari censura plectuntur.

Quandoquidem igitur hanc promissionem suam, enjuscunque vocabuli sit, tanta cautela custodiunt, cum pace illorum inquirimus quo ordine, qua ratione novum illud votum antiquiori præferant, quod in die ordinationis suæ voverunt, cum ad summum sacerdotium promovendi de fide et obedientia interrogarentur. Credimus enim memoriæ illorum non excidisse quod in sacro isto episcoporum et cleri conventu (458), ad promerendam promotionem suam beato Petro suisque vicariis et successoribus fidem et subjectionem se servaturos promiserunt; qui tamen nuper ad injuriam ejusdem principis apostolorum successorum eius promissam fidem et subjectionem publica professione abnegaverant. Illud ex antiquorum sanctorum Patrum auctoritate edocti fecerunt; in isto autem solam mundanæ potestatis voluntatem exsecuti sunt. Quomodo ergo hoc pluris faciunt, quod in cubiculo sive in aula regis inter palatinos strepitus conspiraverunt, quam illud, quod coram sacro altari sanctisque sanctorum reliquiis sub testimonio Christi et Ecclesiæ professi sunt?

At fortasse, ad suam defensionem nostram vero exprobrationem, illius juramenti quod nobiscum commune habent necessitatem prætendent, dicentes se juratam fidelitatem infringere veritos nisi regis voluntati morem gererent. Ad quod respondendo, de illis inhonestum aliquid eloqui non præsumimus. De nobis honestum, quotquot principi fidem juravimus, hoc vere et irrefragabiliter attestamur quod, si nostro consilio animatus nostraque ope fretus, illud aggressus esset unde tantum animæ periculum, tantum regni et regii honoris defectum incidisset, sine dubio et sacramenti violatores et fidei existeremus, et non tantum ecclesiasticæ regionis, sed et reipublicæ publici hostes adjudicaremur. Quamvis enim senior dignitate, ætate tamen juvenis fuit cui hæc fidei sponsio facta est. Quapropter id potius fidei erat, quatenus provectorum ætas juvenilis animi irrationabiles motiones magis mitigaret quam noxia assentatione incitaret. Hoc, inquam, fidei esset et officii; sed, sub fidei specie, nocitura persolvere, contra fidem et officium est, sicut sanctus Ambrosius testatur in libro III De officiis (cap. 12), ubi de Herodiani sacramenti nefanda adimpletione tractat. *Quod æstimatum est, inquit, fidei esse, amentia fuit.* Item in eodem libro (cap. 50), de exhibendi officii discretione: *Officium est, ait, depositum servare et reddere. Sed interdum commutatio fit aut tempore aut necessitate, ut non sit officium reddere quod acceperis, velut si quis, contra patriam opem ferens barbaris, pecuniam apertus hostis repositat, vel insanienti gladium depositum non neget, quo ipse se*

⁴⁵⁷(457) Locus mendosus; sensus est: *Quos suo facto non aliud quam conspirationis culpam parvi fecerimur.*

interimat, nonne solvisse contra officium est? Item (cap. 12): Est etenim nonnunquam contra officium promissum solvere, sacramenta custodire, ut Herodes, qui juravit, et necem Joannis præstitit, ne promissum negaret.

Item post aliqua: *Unusquisque simplicem sermonem proferat, nec fratrem circumscriptioe verborum inducat, nihil promittat inhonestum. Ac si promiserit, tolerabilius est promissum non facere, quam facere quod turpe est. Sæpe, inquit, plerique se constringunt jurjurandi sacramento, et cum ipsi cognoverint promittendum non fuisse, sacramenti tamen contemplatione faciunt quod sponderunt. Et paulo post: Melius est votum non solvere, quod sibi is cui promittitur nolit exsolvi. Non semper promissa solvenda sunt omnia. Denique ipse Dominus, sicut Scriptura indicat, frequenter suam mutat sententiam.*

Sanctus Isidorus in libro Sententiarum: *Non est, inquit, servandum sacramentum quod male et incaute promittitur, veluti si quispiam adulteræ cum ea permanendi fidem pollicetur; tolerabilius enim est non implere sacramentum, quam permanere in stupri flagitio.* Similiter in libro Soliloquiorum: *In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incaute ravisti, ne facias; insipiens est promissio quæ scelere adimpletur.* Sed et Venerabilis Beda in Explanacione evangelica, quæ publice quotannis in Ecclesia pronuntiatur in decollatione sancti Joannis Baptistæ: *Si forte, inquit, aliquid nos incaute jurasse contigerit, quod observatum pejorem vergat in exitum, consilio illud salubriore mutandum noverimus.* Et paulo post: *Non solum in jurando, sed in omni quod agimus hæc est moderatio solertius observanda, ut si talem forte in lapsum versuti hostis insidiis incidimus, ex quo sine contagio surgere non possimus, illum potius evadendi aditum petamus, in quo minimum periculi nos perpeccuros esse cernimus (459).*

Mirandum igitur non est seniores Scripturarum peritos, cum de juramenti verbum facerent, nihil de prædicta jurandi cautione attigisse, sed hoc solummodo ad probandum suscepisse, de quo nunquam quæstio mota fuit. Nullus enim negat, sed omnes æque fatentur perjurium malum esse. Ergo si malum est, imo quia malum est, caveant prudentes ne sic jurent quatenus pejerare compellantur, hoc pro certo scientes quia se ipsos male et incaute jurando destruere possunt; legem autem Domini et legem Patrum nostrorum jurando destruere, Deo propitio, non possunt. Ecce in prælibatis catholicorum Patrum sententiis satis demonstratum est quod juramenta injuste promissa et in majus periculum vergentia [mutare] cogimur, qui nihil iniquum juravimus.

Sed dicitur nobis: *Fideli principi jurastis, cui si fideles esse vultis, fidem domino apostolico et obedientiam abnegate, et abnegationem illam juramento vel scripto firmate, et ab excommunicatis a*

(458) In concilio abulo Brixinensi, anno 1080.

(459) Exstat hæc homilia tom. VII Operum Venerab. Bedæ.

sede apostolica non abstinete, et non abstinendum A docete; quod si non feceritis, velut infideles, regiae sententiae subiacebitis. Dura propositio, et antiquae illi quodam modo conformis, qua dicitur: *Si vis amicus esse Caesaris, sacrificia diti; quod si non feceris, punieris*. Si eam quam jubemur fidelitatem regi impendimus, non tantum coram isto rege sed coram omnium regum Rege perfidiae reatum incurrimus, nam omnes divinarum legum sponte violatores, sicut Scriptura docet, apostatae efficiuntur. Quomodo ergo ad apostasiam et perfidiam quasi pro jurjurandi religione constringimur, qui nihil nisi fidem jurasse dicimur? Mira res! fidem juravimus, et nisi perfidiam faciamus, perjuri dicimur et infideles; nihil unquam juravimus, nisi quod salvo ordine nostro fieri posset.

Videamus igitur si sacerdotalis vel ordinis vel officii sit ad hoc consilium vel opem ministrare ut Christianus princeps a Christiana lege homines cogat discedere, et discedere nolentes publica animadversione persequatur; ut, fugatis sacerdotibus, *Sanctuarium Dei, quasi hereditate possideat* (*Psal. lxxxii*); ut oblationes fidelium et patrimonia pauperum, suis suorumque usibus incomparabiliter [irrecuperabiliter] usurpet; ut, Neronis exemplo, Petrum et Paulum iterum in membris suis pati faciat; ut Simonem Magum rursus contra Simonem Petrum excitet; ut intret in sanctificationem cum superbia, ubi usque modo fideles, in corde contrito et humiliato, pro remissione peccatorum suorum nudis pedibus in ecclesiam [introire] consueverunt; ut loca sanctorum sanguine consecrata famulorum sancti Petri cruenta strage polluat. Nunquid pastoralis officii est talibus actu vel consilio participare? Nunquid fidelitati competit regibus persuadere ut, Christi tunicam et sacerdotum ejus vestimenta scindentes, scindi a se regnum mereantur?

Sed haec omnia novi doctores fidelitati attribuunt, dicentes se quidem beato Petro atque sedi apostolicae devotos existere; sediti autem super sedem illam insolitas injurias merito irrogari, qui in homines immeritos, regem scilicet et episcopos, tam insolitam damnationis sententiam promulgavit. Quibus respondendum est quod, etsi in illis synodalius judiciis districtio mansuetudinem excessisset, ita ut dominus apostolicus plus solito et non pro materia super eos manum congravarit, decuerat tamen orthodoxos episcopos, catholico principi [suadere] quatenus sic injuriam suam ulcisceretur ne divinam ultionem in se provocaret, ne Ecclesiae regulas penitus confunderet, ne caedibus, incendiis, vastationibus id ageret quod ecclesiasticis discussionibus agendum erat.

Aliud, quod attendendum est, velimus attendere tam illos, quam qui ab illis edocti sunt ut credant haec omnia licite et impune committenda propter

(460) Habitum est hoc conciliabulum anno 1076. V. de Baron. tom. XI.

(461) Loquitur de Hermanno episcopo Bamber-

urgentem praecedentis injuriae necessitatem, omnemque hujus discidium culpam ad inchoationis primordia referri. Audiant, inquam, quod, etiamsi Christianae vel ecclesiasticae religionis esset talibus injuriis tales vicissitudines rependere, certe nec hoc modo inexcusabiles fieri possent: nam apostolicae animadversionis, qua se injuriatos causantur, ipsi potius causa exstiterunt, et unde se accensos conqueruntur, hoc ipsi prius incenderant; ideoque injurias non tam retulerunt quam intulerunt. Cum enim primam ad initiandam hanc rem (460) Wormatae confluisent, ubi omnis quam patimur calamitas exordium sumpsit, nullam adhuc dominus papa excommunicationis vel anathematis sententiam destinavit, sed ipsi (primitiae discordiarum), ipso ignorante et nihil minus

putante, praelationi suae superba et repentina temeritate abrenuntiaverunt. Initia dolorum haec (*Marc. xiii*) primum. Hoc fermentum totam Ecclesiae massam corripit (*I Cor. v*). Quod si quis negat, facile probari potest, si gestae rei et temporis series recensatur. Conventus enim ille, de quo dicimus, inter Nativitatem Dominicam et sequentem Quadragesimam constitutus est, ita distantibus spatiis ut quaecunque gererentur Romam synodi tempore differri possent. Sed ante eandem Nativitatis Dominicae festivitatem, cum rex natalitium diem Andreae apostoli Bapinberg celebrasset, tanta adhuc inter regnum et summum sacerdotium concordia vigit, ut omne quod (461) ibi in destituto ejusdem loci episcopo alioque substituto actum est, totum jussioni et obedientiae Romani imputaretur pontificis. Et ipse quidem princeps hoc verbis, hoc litteris a sede apostolica charitative directis injunctum sibi fuisse testatus est. Ecce manifesta indicia huc usque permanentis concordiae. Quid ergo tam cito intercidere potuit, ut ille, qui in proximo ante Nativitatem Domini tantae in Ecclesia magnificentiae fuit ut ad nutum illius dignitatem mutationes fierent; idem paucis post Nativitatem diebus, inconvensus, inauditus, totius etiam ignarus dissensionis, proscriberetur? Ab illa enim die, qui tanti habitus est ab eis, imo ab omnibus, nullam eorum legationem accepit, usque dum illa veniret qua dictum est: *Descende, descende, interdiciamus tibi omne jus papatus*; aliaque hujusmodi.

C Dicant ergo hujus legationis compositores, qui conventui Wormatae habito intererant, ubi gratis a se jugum disciplinae projecerunt, ubi sanctae obedientiae libellum repudii conscripserunt, ubi novam hanc mundo legem conviderunt ut servus principis summo pontifici cathedram episcopalem interdicendi jus habeat: dicant ergo, dicant; et si non nobis, tamen Ecclesiae juste adversus eos proclamanti respondeant quibus praecedentibus causis talia ex debito recompensarint. Si autem competentem rationem reddere non possunt, imo quia non possunt, fateantur necesse est (462) novae se confusionis auctores,

gensi ob Simoniam deposito, et in locum ejus Rupertus substituto.

(462) Hic, ut orationi major insit vis, perspicuas

antiquæ pacis autem et quietis perturbatores, legum A
divinarum et humanarum destructores. Sed vitam
sæteri mallent, quam tueri quod perperam admis-
sum est, et fatendo potius corrigere, quam defen-
dendo multiplicare! Hæc faciat Deus, et hæc addat
ut, quandoquidem cœptis suis omnia confusa respon-
dere conspiciunt, tandem ad cor redeuntes, non ad-
jiciant ut similem principio finem faciant!

Finis epistolæ S. Gebhardi.

ADNOTATIO AD PRÆCEDENTEM EPISTOLAM.

Schismatici olim, præsertim Guibertini, sub Hen-
rico IV valde insultabant orthodoxis, quasi perjuris,
quod se ab Henrico regis per sedem apostolicam non
tantum excommunicati, sed etiam a regno omnique
regia potestate depositi, obedientia subtraherent ac
sejungerent; ut videre est cum apud alios schisma-
ticos scriptores, tum in decreto quodam Guiberti
pseudopapæ ad universam schismaticorum collu-
viam misso, ex conciliabulo quodam Romæ in ec-
clesia S. Petri abominabiliter coacto (cum Guibertus
Romana in urbe omnia sacrilegiis suis profanaret
et incestaret); ubi terque quaterque perjurus Gui-

et, quam dicunt, *συμπερία*, verborum ordinem ali-
quantulum immutavimus, ut scilicet *τὸ ἴμο quia non*
possunt τῶν fateantur necesse est præposuerimus. Quod

bertus ita scribit, prout in codice calamo exarato
reperimus: *Ibi namque de perjuriis, quæ ipsi ad pe-*
riculum imperialis dignitatis fieri hortantur, non
parvus clamor exoritur. Et quia negotium illud radix
ei origo cæterorum flagitiorum videbatur, placuit de
eo primum tractari debere, et quam pessima et pe-
culosa sit hujusmodi adhortatio, ostendi. Unde in
imperatorem excommunicationem promulgatam ne-
cessariis documentis improbavimus, quia illius ex
occasione perjuratorum et omnium assertionum suarum
vires contraxisse videbantur. Hæc et plura hujus la-
rinæ execrandus Guibertus in illo suo decreto.

Quam criminationem S. Gebhardus sua in epistola
eo fusius et accuratius confutat et profligat, quo a
schismaticis frequentius ingerebatur et inculcaba-
tur. Quæ et hodie in recentum Guibertinorum, hoc
est Lutheristarum et Calvinistarum animis renovata
est; qui receptissimam in Ecclesia catholica doctri-
nam de potestate summi pontificis in perniciosos
reges ac principes omnium perjuratorum originem
appellitant, homines fœdifragis perjuriis (quod præ-
cipue de Calvinicis dictum sit) a planta pedis usque
ad verticem capitis immersi. Quos proinde Gebhar-
dus æque ac priscos illos perjuros Guibertinos re-
fellit.

cæterum ita, ut nos scribimus, ab ipso auctore
scriptum, librorum autem incuria serius deprava-
tum esse arbitramur. EDIT. PATROL.

VITA ET RES GESTÆ SANCTI ALTMANNI

EPISCOPI PASSAVIENSIS,

IN QUIBUS

Præclara de GREGORIO VII pontifice maximo Lector inveniet,
Nunc primum ex Manuscripto codice excerptæ et in lucem prolatae.

LECTORI.

Epistolæ S. Gebhardi visum est subungere Vitam S. Altmanni episcopi Passaviensis, tum ut quos viventes
in terris pietatis amor ab ineunte ætate, et defensio sedis apostolicæ arctissimo nexu copulaverat, scriptu-
rum monumenta non disjungerent; tum quia Gregorii VII pontif. honorifica mentio in hac Historia existat,
sub cujus vexillo maluit Altmannus militare, quam in schismaticorum castris stipendia facere: cui Bertol-
dus Constantiensis in Chronico anno 1091 hunc panegyricum dixit: « Altmannus, sanctæ recordationis
Pataviensis episcopus, in causa S. Petri, et in ecclesiastica religione studiosissimus, post multa pericula,
tribulationes et exsilia, quæ pro Christo sustinuit, in senectute bona migravit ad Dominum vi Idus Au-
gusti. Hic in episcopatu suo tria cœnobîa clericorum, juxta regulam S. Augustini communiter viventium
instituit, et tertium in Frigensi episcopatu, in alodio Welfonis ducis, per clericos suos ædificavit, et regu-
laribus disciplinis instituit. Hic fuit tantæ sanctitatis, continentiæ et religionis, ut reverendissimo papæ
Gregorio, sanctoque Lucensi episcopo (Anselmo), imò omnibus religiosis reverendus esset et amabilis, schi-
smaticis vero et sceleratis odiosus et formidabilis. Unde in obitu suo bonis magnum mœrorem, malis vero
magnam reliquit exultationem. »

Nomen auctoris qui hanc Vitam conscripsit non exprimitur. Etatem ejus colligere licet ex hisce ejus
verbis: « Sanctus vero præsul, annuente pio principe marchione Luipoldo, hujus Luipoldi, qui hodie prin-
cipatur, avo, » etc. Prior est Luipoldus seu Leopoldus hoc nomine quartus, qui obiit anno 1096, vel, ut
habet Bertholdus, 1095. Luipoldus autem alter, sub quo auctor vixit, est Luipoldus sextus (filius S. Luipoldi
quinti et nepos (quarti), qui marchionatum inivit anno 1136, ut est in Chronica Australi, quam Freherus
publicavit. Aliter tamen Lazius.

INCIPIT PROLOGUS IN VITAM S. ALTMANNI EPISCOPI.

Conditor ac gubernator rerum universarum, de C oritur, et claudit stellas quasi sub signaculo, ipse, ad
quo Scriptura testatur quod præcipit soli, et non temperandam hujus noctis caliginem duæ nostris